

El paper dels *social media* als estudis adaptats a l' EEES

Alex Araujo i Batlle

Màster en Societat de la informació i del coneixement

Àrea de recerca en Comunicació

UOC - juny de 2009

Resum

2010 és l'any en el que l'adaptació dels estudis universitaris a l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior s'ha de fer realitat. Un marc de convergència europea que comporta tot un seguit de mesures que afecten indistintament a totes les universitats catalanes. Canvis a nivell estructural, de funcionament i de continguts, originant un seguit de moviments a les institucions d'intensitats encara per veure.

Des del punt de vista dels estudis, canvien les unitats de mesura amb l'aparició dels crèdits ECTS, canvien els eixos dels plans d'estudi per basar-los en competències i habilitats categoritzades en diverses tipologies i canvia la forma de transmissió de coneixement posant a l'alumne al centre del procés d'aprenentatge.

Nous estudis, nous sistemes i noves metodologies que cada cop fan de les TIC eines més necessàries independentment de tractar-se d'entorns d'aprenentatge presencials o a distància. Nous mecanismes de seguiment i avaluació que necessàriament hauran de ser capaços d'avaluar el grau d'assoliment de les competències marcades que sovint, estaran compostes per algunes habilitats de caràcter personal amb un alt component intangible.

Paral·lelament a totes aquestes premisses estem vivint el creixement exponencial de les eines Socials o de les eines basades en la col·laboració, algunes de les quals estan sent utilitzades en camps vinculats a l'ensenyament aportant noves metodologies de treball i convertint-se en importants eines de seguiment.

L'objectiu d'aquest estudi, és determinar quin grau d'impacte real tenen les diverses premisses de canvi que comporta l'adaptació dels estudis universitaris a l'EEES i fins a quin punt algunes d'aquestes eines etiquetades com a *social media*, poden resultar útils en aquest procés de transformació.

Paraules Clau

EEES, aprenentatge col·laboratiu, social media, elearning, universitat

Sumari

Resum	3
Paraules Clau	3
Introducció	5
Hipòtesis	8
Preguntes de recerca	9
Desenvolupament	10
Marc teòric	10
Estructura de carrera formativa	11
L'Espai Europeu d'Ensenyament Superior. L'alumne com a eix del procés d'aprenentatge....	13
La Universitat col·laborativa i els social media.....	15
- Grup 1. Eines de Comunicació.	17
- Grup 2. Organització compartida	20
- Grup 3. Socialització en línea	22
Prenent part a la comunitat	24
Treball de Camp	27
Metodologia	27
La universitat en procés de canvi	28
Entrevistes en profunditat.....	31
Bloc 1: sobre l'EEES i la organització de plans d'estudi	31
Bloc 2: sobre les competències i habilitats	33
Bloc 3: sobre els docents i la docència	35
Conclusions	39
Proposta de línies de futura recerca	42
Referències	44
Bibliografia	44
Webgrafia	44

Introducció

Tal com exposa el Departament d'ensenyament al lloc web de la Generalitat de Catalunya¹, “*El curs vinent totes les universitats impartiran titulacions de grau adaptades al l'Espai Europeu d'Educació Superior. Les 12 universitats catalanes oferiran 333 graus adaptats a l'EEES, xifra que representa un 77% del total de les 535 titulacions que s'oferiran arreu del territori.*” Tenint en compte que el 2010 és el darrer any per iniciar les titulacions sense adaptar, ja s'estan produint diverses transformacions en l'estructura general dels estudis universitaris, es modifica la durada dels estudis de primer cicle anomenats estudis de grau passant dels 180 crèdits actuals al 240, o augmenta el pes dels nous postgraus i màsters oficials, passant a ser una part bàsica en la carrera universitària emmarcada a l'EEES. Així, l'estructura d'estudis superiors passa a tenir tres grans blocs: graus, màsters o postgraus i doctorat.

Aquesta sèrie de canvis, però, fan referència a l'estructuració del model educatiu i a la convergència de models europeus, un conjunt de mesures que també van acompanyades d'una transformació en la metodologia: un nou sistema de creditatge anomenat ECTS i les premisses de replantejar els plans d'estudi i els plans docents de les assignatures. Tal com expressa la UPF a la *Guia pels estudis de grau i postgrau*, tres dels eixos d'aquesta transformació es centren en que l'avaluació ha de ser continuada, estar orientada a l'assoliment de competències i fomentar l'autoavaluació, bona part de l'aprenentatge ha de ser fora de l'aula i s'ha d'incentivar l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació i l'aprenentatge en línia. Conjuntament amb aquests tres eixos, apareixen els conceptes d'habilitats i competències i se'n desprenen que l'estudiant ha de tenir-hi un paper més actiu doncs és el principal responsable d'un procés d'aprenentatge més personalitzat i directe.

Tots aquests elements, desencadenen una sèrie de processos de transformació que afecten a totes les universitats i centres d'ensenyament superior de Catalunya. El treball doncs, es centra en l'estudi de la incorporació de les noves tecnologies, en especials en les eines de col·laboració i els eines web 2.0, en els nous processos d'aprenentatge que, se suposa, que s'hauran de dur a terme amb la implantació de Bolonya, sent una primera aproximació a les universitats presencials catalanes.

En primer lloc, l'objecte d'estudi és analitzar quins són els canvis més significatius que suposa l'adaptació a l'EEES i com afronten els diferents centres les necessitats derivades d'aquests procés centrant-nos en l'escenari final: l'elaboració dels plans d'estudi i la docència. Aquesta tasca es durà a terme mitjançant un treball de recerca a les diferents

¹ <http://www.gencat.cat>

fonts, tant organismes oficials encarregats de marcar les línies de treball i establir les pautes a seguir pels centres, com als mateixos centres, qui generen documentació orientada tant al col·lectiu docent com als estudiants.

En molts casos, els esquemes magistrals basats en hores lectives de presencialitat a l'aula, són la base dels plans docents de moltes assignatures. El rol del professor, en sovint és el de posseïdor del coneixement i element actiu de la classe magistral, mentre que els alumnes tenen un paper passiu d'absorció d'informació. Si partim de la base de que bona part de l'ensenyament passa a ser pràctic i que, segons estudis del Projecte Internet a Catalunya², l'ús d'Internet s'incrementa segons els nivells d'educació i el percentatge de persones amb estudis superiors de la població, porta a preguntar-se fins a quin punt canvia el rol del professorat com a font de coneixement.

Vinculat amb l'augment d'hores de treball personal i del paper que se li vol atorgar a d'Internet i les TIC, hi tenim el tema de les habilitats i competències. Segons la UPF, una competència és *el conjunt de coneixements, habilitats i actituds necessàries per desenvolupar una ocupació donada i la capacitat de mobilitzar i aplicar aquests recursos en un entorn determinat, per produir un resultat definitiu*. En molts casos, es tractarà de competències força subjectives, sobretot quan es desenvolupen en entorns, fet que farà que aparegui la necessitat de disposar de sistemes de seguiment i indicadors fiables per determinar-ne el grau d'assoliment. Aquest fet pot generar un seguit de necessitats en l'adaptació dels models docents al nou EEES. Per tal de buscar-hi possibles eines basades en les TIC que ajudin a mitigar aquestes necessitats, es durà a terme una recerca basant-nos amb les principals característiques de les diferents eines emergents que trobem al mercat basant-nos en les diferents tipologies d'eines existents.

Troblem, a l'Informe Horizon 2008³, una referència a les webs de col·laboració, on se'n mostra el seu creixement i les seves possibilitats, passant a ser considerada una tecnologia emergent clau a tenir en compte en un any o menys, posant especial atenció a la rellevància que pot tenir el seu ús en entorns d'ensenyament. Així, ens centrarem en aquelles eines que permeten interacció i reuneixen una sèrie de característiques principals vinculades a algunes de les necessitats que puguin sorgir en l'adaptació de les metodologies docents a l'EEES. Cal veure, també, si les tecnologies proposades com a eines de suport, poden o no resultar útils pels actors implicats en aquest procés i, a l'hora, si aquests són capaços de fer-ne ús. *“El món acadèmic s'enfronta amb la necessitat de proporcionar instrucció formal en alfabetització informacional, visual i tecnològica, i també*

² http://www.uoc.edu/in3/pic/cat/societat_xarxa/informe.html

³ <http://www.nmc.org/pdf/2008-Horizon-Report-ca.pdf>

en maneres de generar continguts valuosos amb les eines actuals. Les eines basades en web es converteixen ràpidament en l'estàndard tant en l'ensenyament com en el lloc de treball. La comunicació mitjançada per la tecnologia és la norma. Un bon nivell d'alfabetisme informacional, visual i tecnològic és de vital importància⁴;

Per tal de conèixer en un cas pràctic la realitat del procés i fins a quin grau estan prenent forma tot el seguit de mecanismes engegats arran de la imminent transformació universitària, durem a terme un treball de camp basat en l'estudi d'un cas concret d'universitat immersa en aquest procés. Es tracta de cercar una institució de petites dimensions i un nombre acotat d'estudis universitaris que preferiblement ja tingui alguna experiència amb l'EEES, per tal de mirar d'extreure'n algunes dades sobre el funcionament aplicat de la metodologia docent de Bolonya. Amb aquestes premisses, s'analitzarà el cas de l'Escola Universitaria del Maresme, un centre adscrit a la Universitat Pompeu Fabra que compta amb anys d'experiència pilot⁵ en l'adaptació dels seus estudis a l'EEES.

L'objectiu de l'estudi és contrastar les bases teòriques que proposa l'adaptació dels estudis universitaris a l'EEES amb un treball de camp amb tècniques qualitatives basat en entrevistes en profunditat a tres persones clau en el procés d'adaptació dels estudis realitzat a un dels centres en procés d'adaptació. Arran de les necessitats detectades a partir de les bases teòriques i a partir del treball de camp, s'analitzen tres tipologies de TIC emmarcades en les eines basades en la col·laboració, amb l'objectiu de contrastar si la seva aplicació pot representar un factor facilitador a l'hora de desenvolupar processos docents al nou marc de l'EEES.

⁴ Informe Horizon 2008, © 2008, The New Media Consortium

⁵ http://portal.uoc.edu/forums2/eees/files/B_celma.pdf

Hipòtesis

Des del punt de vista normatiu⁶, la implantació del nou EEES representa un canvi profund en el sistema educatiu, començant per l'estructura dels estudis superiors, pel sistema d'avaluació i creditatge i per la metodologia de treball.

Partint d'aquesta base, l'interès de l'estudi rau en esbrinar, mitjançant un cas d'estudi concret, si aquests canvis estructurals ja han arribat a la universitat i si s'ha produït alguna repercussió tant a l'hora de planificar aquests nous estudis com a l'hora de planificar la docència en si.

A partir de les bases teòriques que s'exposen i del treball de recerca realitzat als diferents responsables d'establir les noves directrius i de definir les pautes de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior, es plantegen les següents hipòtesis:

Hipòtesi 1.- Els nous estudis impartits dins de l'EEES, avaluen aspectes de l'alumne que requereixen nous sistemes d'avaluació i seguiment per als docents.

Hipòtesi 2.- El rol del professor canvia en els estudis emmarcats dins l'EEES.

Hipòtesi 3.- Les TIC poden representar un factor clau en el desplegament dels nous estudis indistintament de tractar-se d'estudis presencials.

Hipòtesi 4.- Algunes TIC de col·laboració, guanyen pes i poden ser de gran utilitat a l'hora d'avaluar en sistemes basats en l'EEES.

6

<http://www20.gencat.cat/portal/site/especials/menuitem.7763bde1865457c529a72641b0c0e1a0/?vgnextoid=2186cf2aade8f110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=2186cf2aade8f110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default> [accés 26-06-09]

Preguntes de recerca

- Quins són els nous reptes metodològics que sorgeixen de la implantació de l'EEES especialment pel que fa al seu impacte als plans d'estudis i models docents?

Orientar el model d'ensenyament a les capacitats i potenciar l'aprenentatge fora de les aules i a part de les sessions magistrals, implica que el rol del docent no tingui el mateix paper que fins ara. Alhora, aquest canvi pot obligar a refer no només el contingut de les assignatures, sinó també la seva metodologia a l'hora d'impartir-les .

- Quin ús en fa de les TIC la Universitat presencial?

Sovint certs recursos educatius basats amb el treball en xarxa es prenen com a exclusives de la formació no presencial, quedant més oblidats en entorns d'ensenyament presencials, on el contacte amb els alumnes i el cara a cara conforma la base del sistema educatiu. Campus Virtuals, plataformes d'e-Learning o altres TIC usades de forma aïllada formen part dels entorns docents, però quines d'aquestes són quelcom més que repositoris de documents i s'utilitzen com a eines de participació i interacció bidireccional?

- Quines són les possibilitats de les eines etiquetades com a *social media* a l'hora de poder valorar les habilitats i les competències assolides pels estudiants ?

El fet de tractar-se d'activitats en entorns de les TIC, facilita el fet de poder disposar de sistemes de seguiment i registre d'activitats dels usuaris. D'aquesta manera, poder trobar mecanismes de seguiment que permetin contrastar els indicadors d'assoliment d'algunes de les habilitats i competències per assolir, pot resultar més viable amb el desenvolupament d'activitats en l'entorn de les TIC?

- Quins són els reptes de la comunitat docent universitària per afrontar aquest nou escenari?

En el cas que verifiquem que s'està produint un canvi metodològic al sistema universitari i que les TIC i juguen un paper important, són vitals les habilitats del personal docent i la familiarització amb aquestes eines de treball. L'alfabetització digital es basa no en l'impediment o impossibilitat per accedir a recursos tecnològics dels potencials usuaris, sinó en el coneixement o capacitats que aquests tenen per tal de fer-ne una explotació profitosa. en aquest sentit s'ha parlat sovint de la diferència amb el que es consideren de nadius digitals i els que no. Del que es tracta és de detectar si al sistema universitari català, especialment a aquells centres que imparteixen formació presencial, existeix o no un problema d'alfabetització digital tant per part de la institució com del personal docent.

Desenvolupament

Marc teòric

Al 1999, 29 estats europeus van subscriure el que es coneix com la declaració de Bolonya. Aquesta, assenta les bases per adaptar cada sistema universitari a un nou marc d'educació comú que es coneix com a Espai Europeu d'Ensenyament Superior (EEES) i té com a base la promoció de la col·laboració europea amb l'objectiu de dissenyar criteris i metodologies comparables. Els avenços posteriors en garantia de qualitat, s'han dut a terme en les posteriors reunions bianuals celebrades a Praga 2001, Berlín 2003, Bergen 2005 i Londres (2007).

Segons l'Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y la Acreditación (ANECA)⁷, els principals objectius d'aquesta declaració són:

1. Promoure la mobilitat dels estudiants, dels graduats i dels acadèmics en tot l'àmbit europeu.
2. Possibilitar la incorporació dels nous graduats a un mercat laboral europeu més integrat.
3. Garantir la qualitat en l'ensenyament superior amb criteris i metodologies comparables.
4. Facilitar als estudiants els coneixements i les estratègies necessaris d'aprenentatge permanent.

A l'estat espanyol, les activitats d'avaluació institucional van començar a desenvolupar-se en els anys noranta amb el Programa Experimental d'Avaluació de la Qualitat de la Universitat impulsat pel Consell d'Universitats, al qual va seguir poc després el Projecte Pilot de la Unió Europea. Al 1995, el Consell d'Universitats aprova el Programa d'Avaluació Institucional de la Qualitat de les Universitats que dona pas el mateix any al Pla Nacional d'Avaluació de la Qualitat de les Universitats i al 2001, es posa en marxa el II Pla de Qualitat de les Universitats (II PCU), un any després es transfereix a ANECA.

El paper de les universitats, també canvia en el sentit de que adquireixen major autonomia a l'hora de dissenyar els estudis a oferir. En aquest sentit, són les mateixes universitats les encarregades de realitzar les propostes de les titulacions emmarcades a alguna de les branques de coneixement següents: arts i humanitats, ciències, ciències de la salut, ciències socials i jurídiques, enginyeria i arquitectura.

⁷ <http://www.aneca.es>

La Llei orgànica 4/2007 de 12 d'abril, va establir una nova estructura dels ensenyaments a fi d'apropar-les a l'Espai Europeu d'educació Superior (Reial Decret 1393/2007 de 29 d'octubre)⁸, a l'hora que, amb aquest Reial Decret, s'assigna a ANECA la competència per establir els procediments, protocols i guies per a la verificació dels títols oficials, així com per avaluar les propostes de plans d'estudi. L'Agència ha desenvolupat, a l'efecte, un conjunt d'actuacions per complir amb l'establert al Reial Decret (Programa VERIFICA).

Finalment, la declaració de Bolonya concreta que els canvis que permetran passar del sistema universitari vigent al nou sistema adaptat segons l'EEES han d'estar en marxa el 2010.

Estructura de carrera formativa

En l'escenari del nou EEES, desapareixen les antigues carreres universitàries basades en Diplomatures, Llicenciatures, Enginyeries, etc.. donant lloc a un nou esquema basat en dues fases: una primera d'estudis de Grau, amb una durada de quatre anys i una càrrega de 240 crèdits ECTS; i una segona fase d'estudis de Postgrau, on s'hi inclouen els Màsters i el Doctorat.

ESTRUCTURA		
	Anys	Crèdits
GRAU	4*	240
POSTGRAU	MÀSTER	1-2 60-120
	DOCTORAT	3-4 Elaboració tesi doctoral

*Amb algunes excepcions, com Medicina, Arquitectura i altres professions regulades.

Taula extreta de la UPF (<http://www.upf.edu/bolonya/>)[accés 25-06-09]

El fet de convergir en un sistema comú, implica també la definició d'un nou concepte de creditatge, el crèdit ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System). La principal particularitat del nou sistema de quantificació, és que passa de basar-se únicament tenint en compte les hores lectives a considerar les hores de treball. Així, segons el sistema de Bolonya, un total de 4 crèdits ECTS equivalen a 100 hores de treball. A l'hora, notem que el percentatge d'hores lectives que formen part de les hores de treball varia segons el tipus de l'assignatura o segons la pròpia universitat. En el cas de la

⁸ Real Decreto 1393/2007, de 29 de octubre, por el que se establece la ordenación de las enseñanzas universitarias oficiales.

UPF, recomana que als estudis de grau les hores lectives siguin un màxim del 70% de les hores de treball, mentre que als estudis de postgrau, el percentatge es redueix fins a situar-lo al voltant del 40%.

El procés de transformació de l'escenari educatiu ha despertat diverses mobilitzacions contràries a la seva aplicació. Són diversos els motius d'aquestes mobilitzacions i les posicions contràries tant des del costat de l'alumnat tant universitari i de secundària com per part del mateix personal docent. La indefinició en l'equiparació d'alguns estudis, la manca de concreció en el futur de les enginyeries o la possible privatització de part de les titulacions, fa que el conflicte segueixi obert amb objectius diversos com "La paralització del procés de Bolonya juntament amb la derogació de la LEC-LOE, LUC-LOU i reial decrets"⁹.

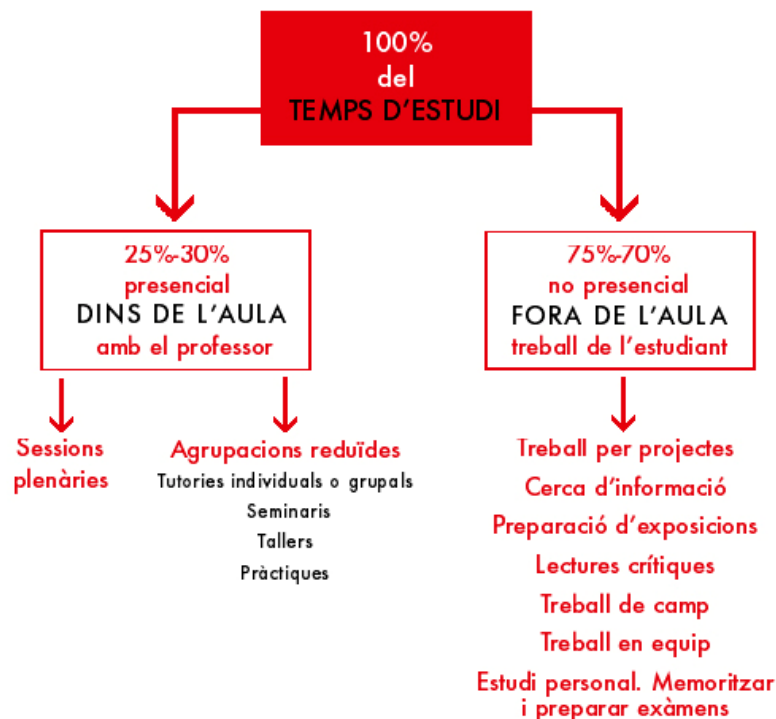

Diagrama extret de la UPF (<http://www.upf.edu>) [accés 25-06-09]

⁹ http://www.uoc.edu/portal/catala/la_universitat/eees/eees/documents_de_referencia/index.html [accés 25-06-09]

L'Espai Europeu d'Ensenyament Superior. L'alumne com a eix del procés d'aprenentatge

La Generalitat de Catalunya des del seu portal web¹⁰ ha habilitat una secció anomenada Bolonya 2010¹¹ on s'hi destaquen alguns canvis metodològics com el fet de que *“El pilar del sistema d'ensenyament clàssic ha estat la lliçó magistral. L'estudiant prenia apunts, memoritzava els coneixements i demostrava que havia aconseguit retenir-los a l'examen. Això canvia. Ara no serà tan important mesurar el que el professor ensenya sinó el que l'estudiant aprèn i sap fer. Caldrà saber si s'ha interioritzat la formació rebuda, orientada cap a l'adquisició de competències i habilitats, més que als coneixements dividits per assignatures. S'aposta per donar eines a l'estudiant que el capacitin per a un aprenentatge autònom que li permeti adaptar-se als canvis i posar-se contínuament al dia.”* o que *“Comunicar-se correctament de forma oral i escrita guanya pes”*.

D'aquestes premisses, se'n desprenen diversos conceptes parcialment nous amb un punt en comú, l'estudiant és el principal responsable del procés d'aprenentatge.

Què entenem per competència?

Tal com explica la Universitat Autònoma de Barcelona al seu lloc web dedicat a Bolonya¹², *S'entén com una combinació dinàmica d'atributs, en relació a coneixements, habilitats, actituds i responsabilitats, que descriuen els resultats dels aprenentatges d'un programa educatiu o el que els estudiants són capaços de demostrar al final del procés educatiu (Projecte Tunning).*

Aquestes competències, estaran dividides en competències bàsiques i competències específiques. El primer dels grups, serà transversal als diferents estudis, mentre que les específiques vindran determinades per l'objectiu concret dels estudis cursats. En el nostre cas, ens interessaran aquestes competències de caràcter transversal que implica que qualsevol estudiant haurà de ser capaç d'assolir-les.

El desenvolupament d'una competència és un procés continu i ha de tenir en compte l'assoliment de coneixements, d'habilitats, d'actituds i de responsabilitats. (UAB)

¹⁰ <http://www.gencat.cat> [accés 25-06-09]

¹¹

<http://www20.gencat.cat/portal/site/especials/menuitem.dfebd11dbf7c307629a72641b0c0e1a0/?vgnextoid=1512f7645de8f110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=1512f7645de8f110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>

¹² <http://www.uab.es/bolonya/> [accés 25-06-09]

La capacitat per aprendre, de resoldre problemes, de parlar en públic, de síntesi, etc.. són algunes d'aquestes capacitats transversals, però concretament, en trobem d'altres igual d'importants com l'habilitat per al treball en equip, l'autonomia, la iniciativa, la creativitat o l'autoorganització que, sumades al fet de que es potencien les hores de treball personal fora de l'entorn físic de l'aula, impliquen la necessitat de trobar un seguit d'entorns on desenvolupar totes aquestes habilitats.

Així doncs, ens trobem en una nova situació on el docent passa de ser exclusivament un element de transmissió de coneixement a ser un element més del procés formatiu, on les classes magistrals o les hores de docència presencial queden reduïdes a menys del 50% de les hores de dedicació de l'estudiant a una matèria concreta. D'aquesta manera, el professor ha de programar i dissenyar un seguit d'activitats que permetin als alumnes assolir les competències corresponents a la matèria en qüestió, tenint en compte que aquestes competències estan formades per un seguit d'habilitats, coneixements i actituds on és l'estudiant qui pren el paper actiu en el procés i bona part d'aquestes activitats es duen a terme en espais fora de l'aula.

D'altra banda, destaquen, entre les competències a assolir, algunes de caràcter transversal en les que es busca que l'estudiant desenvolupi capacitats com el treball en equip, l'autonomia, la iniciativa, la creativitat o l'autoorganització; amb la necessitat, doncs, de disposar de mecanismes de seguiment i avaluació del grau d'assoliment d'aquestes capacitats, i sobretot, que *“les competències que es defineixin han de ser avaluables, i per això, la manera en què es formulin aquestes competències, ha de permetre la identificació de resultats d'aprenentatge que puguin ser observables i mesurables”*¹³. (UAB)

Tenint en compte tots aquests requisits i, afegint-hi la voluntat explícita de les universitats i organismes educatius de fer de les TIC i de l'aprenentatge en línia una eina clau en tot aquest procés, sorgeix la necessitat de posar a disposició dels docents, entorns on poder dur a terme el disseny d'aquests processos d'aprenentatge que permetin a l'alumne desenvolupar-hi un seguit de capacitats sovint centrades en la interacció amb altres participants i en l'esbatiment d'un entorn de sociabilització. Un exemple el podem trobar en la prova pilot duta a terme a la Universitat de Girona *“La prova pilot d'adaptació del Grau en gestió del turisme a l'Espai Europeu d'Educació Superior”*¹⁴, on hi trobem una valoració sobre els espais de treball com *“La utilització de les eines que ofereix la*

¹³ Idem. 12

¹⁴ http://www.udg.edu/Portals/5/Estudis/Prova_pilot_Grau_Gestio_Turisme.pdf [accés 25-06-09]

plataforma informàtica disponible està molt generalitzada. Totes les assignatures tenen el seu disseny amb el contingut, competències i activitats docents programades publicat a "La Meva UdG"¹⁵.

La Universitat col·laborativa i els social media

"El món acadèmic s'enfronta amb la necessitat de proporcionar instrucció formal en alfabetització informacional, visual i tecnològica, i també en maneres de generar continguts valuosos amb les eines actuals. Les eines basades en web es converteixen ràpidament en l'estàndard tant en l'ensenyament com en el lloc de treball. La comunicació mitjançada per la tecnologia és la norma. Un bon nivell d'alfabetisme informacional, visual i tecnològic és de vital importància; i, no obstant això, aquest tipus d'alfabetització no s'imparteix a la majoria d'estudiants. Necessitem definicions noves i ampliades d'aquests alfabetismes que es basen en el domini de conceptes subjacents més que no pas en conjunts de destreses especialitzades, i necessitem desenvolupar i establir mètodes per a impartir i avaluar aquests alfabetismes crítics en tots els nivells de l'ensenyament. El repte és desenvolupar plans d'estudis i estàndards d'avaluació que tractin no solament habilitats tradicionals com el desenvolupament d'un argument al llarg d'un article, sinó també l'aplicació d'aquestes competències a altres formes de comunicació com ara breus vídeos digitals, blogs o assaigs fotogràfics."

Aquest fragment de l'Informe Horizon 2008, posa de relleu el paper que s'espera que tinguin les TIC al sistema educatiu superior, concretament les eines anomenades de col·laboració.

La Web 2.0 és el terme universal que s'ha atorgat a tot un conjunt de tecnologia amb capacitats de participació, col·laboració, creixement, etc... on hi destaca el fet que en tots els casos, la multi direccionalitat dels continguts és el seu motor. Aquest concepte neix entre Tim O'Reilly¹⁶ y MediaLive International¹⁷ juntament amb altres termes que s'agrupen sota aquest paraigües. Un dels termes destacats, és el de l'"*aprofitament de la intel·ligència col·lectiva*", terme introduït per Pierre Levy a 'Inteligencia Col·lectiva, por una antropologia del Ciberespacio' (Pierre Levy, 2004).

¹⁵ Idem 14

¹⁶ <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>

¹⁷ <http://www.linkedin.com/companies/medialive-international>

Es tracta d'abandonar el model tradicional on la informació circulava en una sola direcció i els rols de cadascun dels actors implicats estava establert des de bon principi. En aquests vells models, el que prenia el paper de receptor, client o, fins i tot, d'alumne, tenia una activitat de destinatari d'informació, prenia un paper passiu. Als models que anomenem 2.0, això canvia radicalment, i és el mateix usuari el que participa en l'acció i pren el paper d'emissor o receptor de forma indistinta. Tal com afirma Howard Rheingold, que *l'element més important no és la tecnologia sinó les relacions humanes*¹⁸ (Rheingold, 2006).

Web 2.0, educació 2.0, Shopping 2.0, etc... diversos conceptes tradicionals als que afegim el "2.0" per tal de notar aquest canvi de rols i aquesta reorganització de papers on l'usuari es converteix en el centre. Dins d'aquests escenaris, sovint la clau no és la tecnologia sinó que són les relacions socials que s'hi produeixen aquelles que hi donen forma.

Tenint en compte l'estudi realitzat a l'Informe Horizon 2008:

“L'èmfasi renovat en l'aprenentatge en col·laboració empeny la comunitat educativa a desenvolupar noves formes d'interacció i avaluació. En l'actualitat, és fàcil trobar experiències en col·laboració en mons virtuals si ho comparem amb fa un any, quan es va descriure aquest repte per primera vegada. Els resultats són esperançadors, però s'ha de treballar més en l'àmbit de l'avaluació abans no es desenvolupi tot el potencial d'aquests tipus d'activitats. Qüestions com la propietat del treball en col·laboració i la certificació de l'autoria presenten dificultats per a l'avaluació. Un major desenvolupament del treball en xarxa i altres eines de col·laboració continuarà facilitant aquest tipus de treball, i les oportunitats d'interacció només faran que créixer; el repte que afronta la comunitat educativa és el d'aprofitar aquestes oportunitats i desenvolupar noves maneres de mesurar el progrés acadèmic a mesura que es vagi produint.”

D'aquesta manera, ens interessen els diferents aplicatius o eines que permeten aquesta interacció i reuneixen aquestes característiques principals, ens centrarem en tres grans grups tenint en compte que la base del nostre estudi és trobar aquelles eines que poden ser d'utilitat en un procés de transformació universitari on l'alumne és el centre de tot, on el rol del professor deixa el paper de font única de coneixement i on es cerca avaluar un seguit de capacitats vinculades al treball col·laboratiu, capacitat de síntesi, lideratge o ús de les TIC.

¹⁸ <http://www.uoc.edu/artnodes/esp/art/rheingold.html>

Usant un sistema d'agrupament proposat per Howard Rheingold¹⁹, ens centrarem en tres grans grups tenint en compte les seves característiques principals:

- Grup 1. Eines Focalitzades en la Comunicació
- Grup 2. Eines d'organització compartida
- Grup 3. Eines de socialització en línea

- Grup 1. Eines de Comunicació.

Tenint en compte la vocació participativa de la docència a l'EEES i el fet de que estigui marcada per un alt grau de treball personal probablement no presencial, disposar d'una eina que faciliti la comunicació de manera àgil i intuïtiva, pot resultar de gran utilitat en el procés docent. Facilitat d'ús, immediatesa en la publicació, poder participar des de diversos dispositius mòbils, són elements que agiliten l'accés al mitjà. El fet de poder crear diversos fils de conversa, organitzar els temes o permetre l'exportació de continguts són elements importants de cara a una bona gestió de continguts i una organització de la informació. Finalment, disposar d'eines de seguiment com registres o logs, seran clau a l'hora de poder-ne fer una avaluació i establir indicadors que ens permetin determinar l'assoliment de certs objectius.

Troblem experiències d'aquestes característiques al món educatiu, com la de la Universitat de Dallas²⁰ a l'hora que apareixen diverses iniciatives i articles al respecte com el "Twitter Handbook for Teachers"²¹, "How One Teacher Uses Twitter in the Classroom"²², "Twitter Tweets for Higher Education"²³ o "Twitter in Plain English"²⁴, on diverses iniciatives i referències ens porten a Twitter²⁵.

Twitter. Què estas fent?

Anomenem Microblogging al procés derivat dels tradicionals blogs que consisteix en elaborar entrades d'uns 200 caràcters com a màxim. Degut a aquesta característica de text breu, la seva similitud amb els missatges de text o SMS és la que li dona la característica més particular d'aquest sistema de comunicació: la immediatesa.

¹⁹ <http://www.rheingold.com/>

²⁰ <http://www.youtube.com/watch?v=6WPVWDkF7U8>

²¹ <http://www.scribd.com/doc/14062777>

²² http://www.readwriteweb.com/archives/how_one_teacher_uses_twitter_in_the_classroom.php

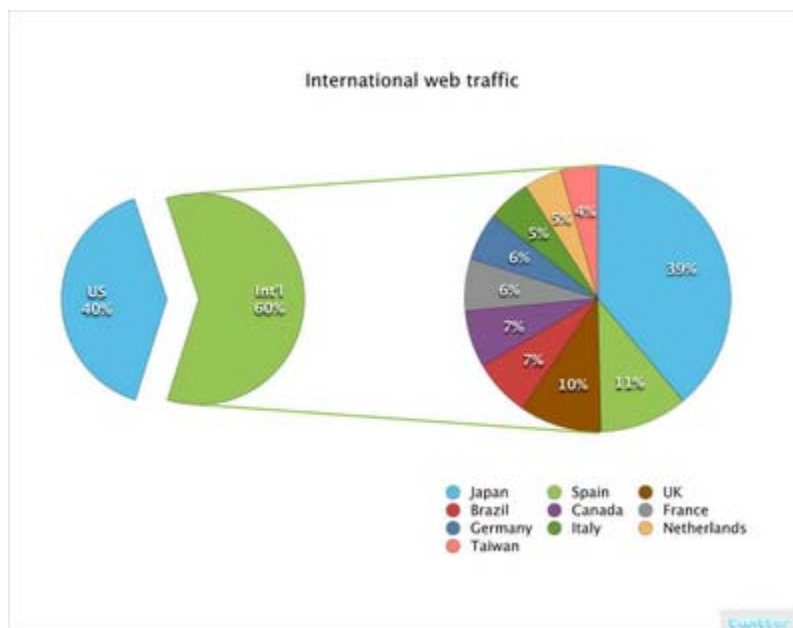
²³ <http://web20teach.blogspot.com/2007/08/twitter-tweets-for-higher-education.html>

²⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=ddO9idmax0o>

²⁵ <http://twitter.com/> [accés 22-06-09]

Twitter va néixer al 2006 com a projecte de comunicació interna de la companyia Obvious. En poc temps, es va obrir al públic en general liderant aquest nou grup d'eines de comunicació breu i instantània. Tal com es defineix el servei des del seu mateix lloc web "*Twitter is a service for friends, family, and co-workers to communicate and stay connected through the exchange of quick, frequent messages. People write short updates, often called "tweets" of 140 characters or fewer. These messages are posted to your profile or your blog, sent to your followers, and are searchable on Twitter search.*"²⁶

L'ús de Twitter ha crescut exponencialment arreu del món, i el seguiment dels seus gràfics d'ús diari, mostren un fidel reflex del que succeeix al món real i es trasllada de boca en boca pel ciberespai.

Imatge del tràfic segons l'origen extreta de Twitter (<http://twitter.com>) [accés 22-06-09]

L'evolució del servei ha fet créixer les possibilitats del canal en facilitats de tramesa i en serveis associats. Per exemple, el fet de que tant la publicació com la lectura dels enviaments no només es limiti a la connexió des de la web principal, sinó que es pugui fer des d'un dispositiu mòbil, com a complement a qualsevol web, des d'un missatge sms o des d'un client de correu electrònic, fa que ens trobem amb un ventall de mitjans diversos que convergeixen en una mateixa eina. A l'hora, no només podem enviar missatges de text de 140 caràcters, sinó que hi podem compartir imatges amb *twitpic*, *twitgoo* o *tweetphoto*, entre d'altres, fet que amplia el ventall comunicatiu pel que fa al suport.

²⁶ Idem 25

El funcionament principal del sistema es basa en el fet de convertir-se seguidor d'un usuari, de manera que, a partir d'aquest moment, tots els missatges que publiqui aquest usuari, aniran apareixent de manera visible al nostre tauler. Així, podrem llegir totes les actualitzacions dels usuaris que seguim de forma ordenada. També es disposa d'un sistema de cerca i seguiment per temes basat en tags. A l'hora, hi ha la possibilitat d'enviament de missatges directes entre els usuaris, o de respondre a usuaris concrets simplement usant algunes referències.

Els usos actuals són diversos, no tant sols trobem perfils on l'usuari és una persona física, sinó que existeixen experiències basades en fonts d'informació amb funcionalitats de llista de distribució. Un exemple són algunes biblioteques, que ofereixen informació de les adquisicions més recents via twitter²⁷, de manera que el fet de convertir-se en seguidor, té similitud amb una subscripció a una llista de distribució. Un altre exemple, és la difusió de notícies seguint el mateix sistema de seguiment de manera que l'usuari està informat, a l'instant, algun exemple és el Londinenc SkyNews que disposa de l'usuari @SkyNews²⁸.

Imatge de l'usuari SkyNews de Twitter <http://twitter.com/SkyNews> [accés 25-06-09]

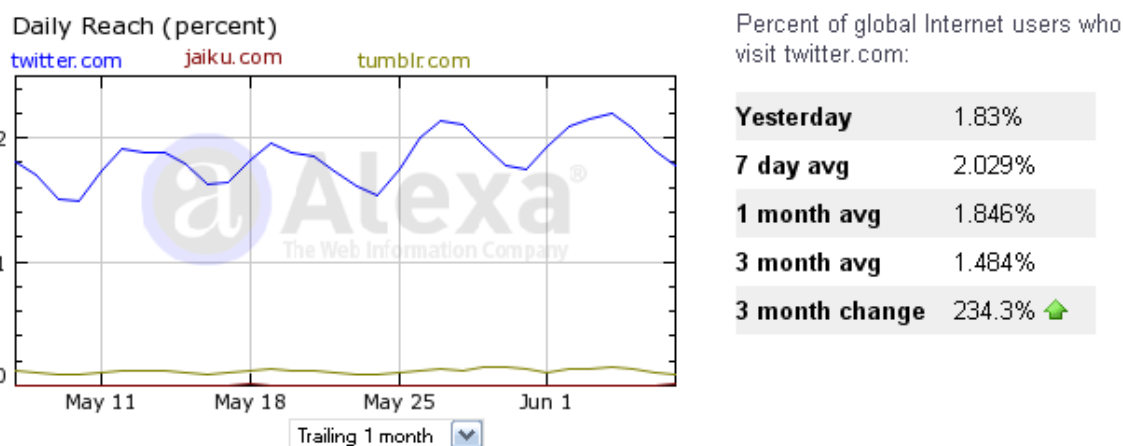
²⁷ <http://www.bachelorsdegreeonline.com/blog/2009/twitteredu-100-excellent-educational-twitter-feeds/> [accés 25-06-09]

²⁸ <http://twitter.com/SkyNews> [accés 25-06-09]

En aquest sentit, han sorgit altres iniciatives amb la creació de perfils grupals, de manera que l'enviament de missatges a un perfil concret conformi un seguit d'aportacions sobre algun tema. Tenint en compte de que es tracta d'un recurs digital en format electrònic, la inclusió de meta informació, com enllaços o referències externes, fa que les possibilitats siguin importants.

Destacar que twitter, permet la integració en altre sistemes, com per exemple amb Facebook, de manera que els estats d'ambdues plataformes estiguin vinculats.

Twitter, però, no és l'únic de la classe en sistemes de microblogging, n'hi ha d'altres com Jaiku o tumblr. El que sí que és cert, és que actualment, és el que compta amb un nombre més gran d'usuaris, que en el món 2.0, és la base.

Imatge d'una estadística comparativa realitzada amb Alexa (<http://www.alexa.com/>) [accés 20-06-09]

- Grup 2. Organització compartida

La gestió de la Informació i la capacitat de trobar i organitzar aquells elements que ens aporten informació sobre temes concrets, és una habilitat que creix en importància a mesura que augmenta la presència de mitjans digitals i de TIC. Així, els sistemes d'organització de continguts mitjançant etiquetes, dona lloc al que es descriu com a "Social bookmarking²⁹".

Aquest sistema organitzatiu usat de forma col·laborativa, es converteix amb un dels eixos de les tecnologies 2.0 "Social bookmarking is one of the signature Web 2.0 categories"

²⁹ <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ERM0621.pdf> [accés 25-06-09]

(Bryan Alexander, 2006) i es considera com a un dels recursos més destacats pel que fa al les eines educatives emergents³⁰.

Delicious³¹ és l'eina per excel·lència que lidera aquest sector³², i són diverses les experiències i articles al respecte que fan referència a la seva aplicació a la docència com "Social Bookmarking Strategies for Interactive Learning"³³, "Social Bookmarking tricks for group learning"³⁴ o una llarga llista més agrupada com a "Social Bookmarking and Tagging Resources"³⁵ al lloc web de Social Media co-lab³⁶.

Delicious. Troba i comparteix el que t'interessa.

Prenent la definició que aporta la pròpia web de Delicious (<http://www.delicious.com>), és *un servei de bookmarking social que permet als usuaris etiquetar, salvar, gestionar i compartir pàgines web des d'una font centralitzada. Amb l'èmfasi en el poder de la comunitat.*

Nascut al 2003 i absorbit per Yahoo al 2005, Delicious permet desar les adreces d'interès i ordenar-les per etiquetes. La clau del seu èxit rau en les possibilitats de participació que presenta fent que el motor de l'eina siguin els mateixos usuaris.

Per una banda, els usuaris poden registrar-se i anar creant les seves llistes d'interès fet-los o no, oberta al públic per tal de que la resta d'usuaris puguin també visitar i afegir a la seva llista qualsevol dels enllaços. Cadascun dels enllaços, porta associats una sèrie d'etiquetes que cada usuari pot personalitzar i un comptador de persones que el tenen a la seva llista. D'aquesta manera, els enllaços poden recomanar-se entre els diversos usuaris, poden cercar-se per etiquetes i acaben conformant un llistat global d'adreces d'interès formada per les aportacions de tots els usuaris i ordenada pel nombre de persones que el tenen enllaçat o per qualsevol de les etiquetes que el defineixen.

³⁰ <http://mashable.com/2007/07/13/tagging-tools/> [accés 25-06-09]

³¹ <http://www.delicious.com>

³² <http://www.c4lpt.co.uk/recommended/index.html> [accés 25-06-09]

³³ <http://wiki.scholar.com/display/SCLR/Social+Bookmarking+Strategies+for+Interactive+Learning> [accés 25-06-09]

³⁴ <http://elearningtech.blogspot.com/2006/10/social-bookmarking-tricks-for-group.html> [accés 25-06-09]

³⁵ http://social_mediaclassroom.com/community/wiki/social-bookmarking-and-tagging-resources [accés 25-06-09]

³⁶ http://social_mediaclassroom.com/community/ [accés 25-06-09]

Com tota eina que te a l'usuari com a base del seu funcionament, quants més usuaris hi participen, més interessant i útil es fa el sistema, de manera que més gent l'utilitza; igual que amb la resta d'eines descrites, un cicle que es retroalimenta.

Per altra banda, l'ús creixent d'aquest sistema ha provocat que nombroses webs d'actualitat, ja incloguin un marcadore que permet enviar un enllaç en concret a la llista de Delicious d'un usuari. L'objectiu és clar: com més gent l'afegeixi com a interessant, més "pujarà" a la llista global d'enllaços i més visites rebrà aquella pàgina.

Una altra de les característiques interessants, és la possibilitat de subscriure's a una llista en concret, de manera que podem estar seguint l'activitat de diversos usuaris que creguem que els enllaços que ells creuen importants ens poden ser útils també. Cadascun dels usuaris registrats disposa d'una adreça URL directa que distribueix informació mitjançant un canal rss. Aquesta flexibilitat converteix aquestes llistes en font d'informació explotable des de qualsevol lector de canals, bloc o pàgina web.

- Grup 3. Socialització en línia

Finalment, el tercer dels sobre el que ens centrem és el del grup d'eines que conformin un espai social on relacionar-se de distintes maneres i mostrar diverses capacitats de l'usuari.

La tendència de recursos creixents a un o dos anys vista, indica el creixement de les eines anomenades "Media mashups"³⁷, entorns que conformen una suma de recursos procedents de diverses fonts diferents. Tenint en compte les bases i característiques³⁸ d'aquests "empedrats de recursos", ens volem centrar, però, en aquelles que també permetin que l'usuari pugui desenvolupar una sèrie de conductes socials, com les relacions amb altres usuaris i la interacció entre col·lectius.

L'objectiu d'analitzar aquest tipus d'entorns és el fet de poder fer un seguiment d'algunes habilitats o capacitats dels usuaris que normalment es desenvolupen en entorns presencials però que difícilment es donen en entorns no presencials.

Facebook. Nascut a l'entorn educatiu

Al febrer de 2004, Mark Zuckerberg i els co-fundadors Dustin Moskovitz, Chris Hughes i Eduardo Saverin creen Facebook dins l'entorn universitari de Harvard. En tant sols uns mesos, l'eina es va estendre a les universitats de Stanford, Columbia i Yale, fent que en

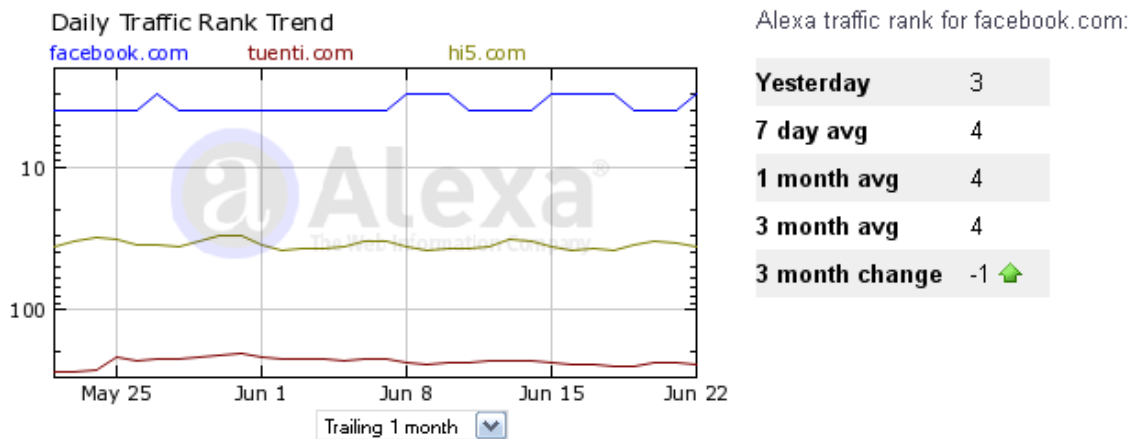
³⁷ <http://www.nmc.org/pdf/2008-Horizon-Report-ca.pdf> [accés 25-06-09]

³⁸ <http://socialmediaclassroom.com/community/wiki/media-mashups-resources> [accés 25-06-09]

menys d'un any, ja comptes amb pràcticament un milió d'usuaris. Amb l'obertura del sistema al públic en general al 2006, el nombre d'usuaris ha crescut exponencialment i, a abril de 2009, es situa ja al voltant dels 200 milions d'usuaris actius.

L'objectiu inicial, va ser desenvolupar un entorn on els universitaris hi poguessin compartir experiències, gustos, relacionar-se, etc... Geocities, una experiència semblant que ja s'havia dut a terme anys enrere, ja havia demostrat l'èxit d'espais orientats a la creació de comunitats i la relació entre persones. La iniciativa creada per Mark Zuckerberg però, pren forma en un moment en que la tecnologia es troba en un estat superior de maduresa i l'alfabetització digital dels usuaris fa que superar algunes de les barreres inicials per l'accés a aquesta mena d'eines sigui molt més assequible. Així, una eina creada per la gent i en la que la seva força rau, precisament, en el nombre de gent que hi participa, ha aconseguit entrar en un espiral de creixement exponencial que l'ha situat a primera plana i ha posat de moda l'ús de xarxes socials a tots els àmbits.

Aplicacions, pàgines web, grups, són algunes de les opcions completament personalitzables que es poden crear i administrar dins de Facebook, on els propis creadors són els que decidiran amb qui compartiran aquells recursos. Cada usuari gestiona el seu perfil, allò que vol mostrar i a qui ho vol mostrar, de manera que pot conformar un univers de contactes i recursos al seu voltant segons les seves necessitats. És aquest punt, l'excessiva difusió de tot allò que es fa, ha fet aparèixer algunes veus crítiques i ha provocat la baixa d'alguns usuaris. Controlar la quantitat d'informació que hi circula i estar al dia amb tots els nostres contactes, pot engolir a l'usuari fent que la despesa temporal sigui considerable i, en alguns casos, apareguin conductes adictives relacionades amb aquest entorn.

Imatge d'una estadística comparativa realitzada amb Alexa (<http://www.alexacom/>) [accés 25-06-09]

La privacitat, ha estat, i és, un dels elements clau en al món de les xarxes socials i, concretament, a Facebook. La quantitat d'informació que hi circula i el grau d'aquest tipus d'informació, fa que l'obtenció de perfils per part de terceres persones pugui resultar una tasca senzilla i perillosa en alguns casos. En aquest sentit, el fet de que existeixin aplicacions desenvolupades per tercers que poden integrar-se a Facebook i fer ús de les dades que conté el sistema, ha fet que saltessin algunes alarmes. En aquesta línia, des de nombroses fonts, s'insisteix en el fet de que els usuaris siguin curosos amb aquells usuaris amb els que es relacionen i amb aquells aplicatius als que autoritzen a accedir al seu perfil.

Pel que fa a la seva faceta més participativa, destacar que l'ús de Facebook orientat a les necessitats específiques representa una eina molt potent des del punt de vista de la integració de diversos recursos i de les diverses habilitats que pot desenvolupar l'usuari dins d'aquest entorn. La relació amb la resta de companys, la participació en les activitats, la iniciativa i les habilitats de recerca són habilitats que permeten un seguiment força acurat dins d'aquest entorn. A l'hora, la construcció d'espais de treball acotats a certs usuaris que convisquin amb espai oberts, permeten un grau de coneixement i seguiment de l'usuari molt acurat.

Prenent part a la comunitat

Seguint les premisses que utilitza Steven G. Jones (Steven G. Jones, 2003) a l'hora de definir una comunitat, trobem que a Facebook se'n compleixen algunes com el fet de permetre les relacions socials, disposar d'un espai compartit i permetre l'existència de vincles compartits. El fet de que una part del coneixement i la informació resideix simplement en aprendre com entendre'l i interactuar-hi i que aquesta informació és compartida, pot reforçar les relacions socials i els vincles de la mateixa manera que aprendre cada vegada el funcionament i les normes de l'espai, pot generar més vincles, en el cas de poder-ho fer de manera col·laborativa. Segons alguns autors, com Bateman Driskell, R. & Lyon, L., existeixen altres característiques definides per diversos autors en relació a algunes característiques comunes en les CMO.

Un exemple de problemàtica comuna, és el fet de l'autenticitat de les identitats. Tant a Facebook, Twitter o Delicious, el fet de que el registre pugui realitzar-se sense verificar-ne veracitat o no de les dades introduïdes, ens aproxima a l'afirmació d'A.Ros qui assenyala que hi ha un buit important en l'accés a la CMO ja que cal diferenciar entre el que és autenticitat i el que és identitat; és a dir: es permet assegurar que tu has dit el que has dit, però no permet assegurar que tu ets qui dius que ets. En aquest sentit, l'ús d'aquestes

eines amb finalitats avaluatives, generaria la necessitat de verificar aquestes identitats per tal de poder-les associar amb alumnes reals.

Tot i això, tot i ser relativament senzill validar les aportacions fetes a l'entorn virtual mitjançant el contacte físic, és pràcticament impossible evitar l'engany o la suplantació d'identitat en la mesura que la disponibilitat d'accés al sistema, com tota CMO, es pot realitzar des de qualsevol espai físic i en qualsevol espai temporal i, les mesures de seguretat que garanteixen l'autenticació de cada usuari es basen en sistemes de contrasenya simple.

Així doncs, seguint amb les observacions de Donath, J (Donath, J. ,1999) , la suplantació d'identitat pot ser una de les possibles vulnerabilitat del sistema sobretot de cara a la part del col·lectiu formada pels alumnes. L'alta interacció física entre ells i el fet de que la part corresponent al nom d'usuari sigui coneguda, fa que les eines de previsió puguin no ser prou eficients i prenguin més força els mecanismes de comprovació posteriors.

Una de les conseqüències inevitables vinculades a qualsevol seguiment individual és la manca d'anonimat, fet que pot provocar menys aportacions espontànies (El principal risc és el fet de que l'anonimat que permet expressar-se als usuaris amb llibertat, també atrau a altres persones que boicotegen i insulten als participants. En les xarxes socials més sòlides, la pròpia comunitat és la que mira de deixar de banda aquests individus, a l'hora que els administradors dels espais web, també tenen un paper de "moderadors" sobretot quant als insults o spammers.) (Nettleton, S; Pleace, N.; Burrows, R. & Muncer, S. , 2002).

El treball en aquests entorns de col·laboració i participació, també deixa lloc per les economies de regals descrites per Nettleton, S; Pleace, N.; Burrows, R. & Muncer, S (Nettleton, S; Pleace, N.; Burrows, R. & Muncer, S. , 2002) . El principal exemple d'aquests sistemes de generació d'informació d'interès de forma col·laborativa i sense una recompensa immediata, la trobem en els marcadors socials (del.icio.us), on la suma de la recerca de tots enriqueix el treball personal.

En aquest espai, podem parlar de bens públics amb les característiques de no exclusivisme i de no presentar rivalitat³⁹, doncs es tracta d'informació a l'abast de tothom amb la possibilitat de ser editada i millorada per tothom en qualsevol moment. En aquest sentit el fet de que els articles etiquetats són revisats per altres persones que el poden

³⁹ Pàgina 263 del llibre ¿Sociedad virtual? Tecnología, ¿cibérbole?, realidad. Barcelona: Ediuoc, 2005.

també etiquetar i/o valorar, permet esmenar les possibles errades o incongruències doncs poden ser detectades i modificades per qualsevol dels participants.

Treball de Camp

Metodologia

El treball de camp, s'ha dut a terme usant metodologies qualitatives per la recerca, l'objectiu ha estat dotar els processos d'investigació, d'una vessant qualitativa. Aquest enfocament, divergeix dels enfocaments quantitius de manera que el que es mira de copsar és l'element personal, l'essència tàcita que difícilment podem aconseguir plasmar duent a terme estudis merament teòrics i quantitius.

Així, l'estudi s'ha centrat en l'anàlisi d'un centre universitari català en ple procés d'adaptació als graus. L'Escola Universitària del Maresme, centre adscrit a la UPF. Les dimensions del centre i el fet de trobar-se en ple procés d'aprovació dels graus, feien que l'escenari fos força representatiu i similar a les situacions actuals a d'altres universitats catalanes.

L'objectiu era poder realitzar un treball de camp on detectar algunes necessitats concretes de cara a l'adaptació del model educatiu i, a partir d'aquest anàlisi, tractar de veure si les possibilitats que ofereixen algunes eines *social media*, podien encaixar i servir com a element de suport per minimitzar aquestes necessitats.

En aquest sentit, la idea inicial va ser realitzar una enquesta global a tot el col·lectiu docent. La principal problemàtica de dur a terme una acció com aquesta era el fet de que no es podia fer de forma presencial, doncs es tracta d'un col·lectiu amb molta mobilitat i que difícilment coincideix en una data concreta al centre. L'alternativa era realitzar l'enquesta de manera no presencial, però el fet de dur a terme una sèrie de preguntes sobre un escenari nou i de forma tant impersonal, podia generar certa desconfiança i aportar resultats molt formals però poc crítics o útils.

Així doncs, finalment s'ha optat per dur a terme una entrevista semi-guiada estructurada en tres blocs concrets però amb qüestions força obertes. L'objectiu ha estat tractar totes les qüestions establertes al guió però mirant de no enfocar-les sempre de manera directa, sinó que la conversa portés a la resposta d'aquestes qüestions.

De cara a afrontar l'entrevista i, per tal de mirar d'establir un lligam amb l'entrevistat i crear un ambient favorable i de distensió sense perdre detall de les aportacions, s'ha optat per l'ús d'una gravadora. Aquesta acció duta a terme de forma coneguda i oberta amb l'entrevistat, ha fet que en pocs segons la gravadora fos un element més que no interferia en l'entrevista, permetent dur a terme una conversa distesa i sense interrupcions.

A banda de la part d'entrevista, s'ha dut a terme un treball de documentació pel que fa a les eines *social media*. Aquesta tasca s'ha dut a terme principalment per Internet i a partir d'experiències recollides i descrites a la xarxa sobre possibles usos d'aquestes eines.

La universitat en procés de canvi

L'Escola Universitària del Maresme (EUM), centre adscrit a la Universitat Pompeu Fabra, va néixer l'any 1994. Des de l'1 de gener del 2009 l'escola s'ha integrat a la fundació pública TecnoCampus Mataró-Maresme, que impulsa la construcció d'un parc científic i de la innovació que se situarà a la zona de negocis del Rengle, a Mataró. Està previst que l'EUM es traslladi al nou parc el curs 2010-2011. Als seus inicis, el centre va començar impartint la Diplomatura en Ciències Empresarials en règim diürn i nocturn, oferta que posteriorment va ampliar amb la Diplomatura en Turisme. Actualment, compta amb uns 500 alumnes distribuïts en aquestes tres diplomatures.

El model universitari de l'EUM participa activament dels principis de l'Espai Europeu d'Educació Superior, per això, els dos estudis que ofereix actualment, la Diplomatura en Ciències Empresarials i la Diplomatura en Turisme han estat "estudis pilot" per a la implantació progressiva de la docència universitària al model de l'EEES, i el procés d'aprenentatge dels estudiants ha estat objecte de seguiment i anàlisi. Tots els programes d'aquesta guia apareixen presentats en termes de competències, amb desenvolupament d'activitats per l'aprenentatge i de criteris per a la seva avaluació posterior.

Futur immediat. Curs 2009/2010

Al curs 2009/2010 l'EUM inicia dos nous graus que representen l'adaptació de la oferta universitària al nou EEES. El Grau en Empresa i el Grau en Turisme i gestió del Lleure, segueixen les línies formatives dutes a terme fins a aquest any al centre aprofitant el bagatge obtingut al llarg dels últims anys i adaptant-se al nou escenari universitari post Bolonya.

El procés d'adaptació suposarà l'extinció de les antigues diplomatures i l'adopció definitiva del nou model docent, que s'iniciarà amb tots els estudiants de nou accés del curs 2009/2010 i anirà eliminant progressivament les diplomatures a mida que els estudiants es converteixin en Diplomats.

Aquest escenari, es replica a totes les Universitats Catalanes aquest mateix any, fet que representarà la posada en funcionament de nombroses titulacions noves adaptades a

l'EEES que, en la majoria dels casos, són l'evolució de les diplomatures, enginyeries o llicenciatures ofertes fins ara.

Així, l'objectiu de l'estudi és detectar els canvis que s'estan produint, les transformacions que comporta l'adaptació de la universitat catalana al nou espai europeu d'educació superior i, quins elements són i poden ser determinants en aquest procés i, amb aquesta finalitat, s'ha dut a terme un treball de camp que consisteix en dur a terme una entrevista en profunditat a diverses persones clau en el procés d'adaptació dins de l'Escola Universitària del Maresme.

Les tres persones entrevistades són: la Directora del centre (la etiquetarem com a *entrevistat n°1*), Doctora en l'àrea de coneixement d'estadística i investigació operativa per la Universitat Abat Oliba i amb un llarg bagatge en l'àmbit universitari. La Cap d'estudis (la etiquetarem com a *entrevistat n°2*), responsable de l'elaboració dels nous plans d'estudis i de l'adaptació a l'EEES, i la coordinadora dels Estudis d'empresarials (la etiquetarem com a *entrevistat n°3*) i membre del grup de treball responsable del procés d'elaboració i tramitació dels graus davant d'ANECA.

Les entrevistes s'han dut a terme seguint un guió desenvolupat prèviament i s'ha enregistrat amb una gravadora. El motiu de l'enregistrament de les entrevistes, és poder-les treballar de manera asíncrona i disposar de més llibertat a l'hora de realitzar les entrevistes. Aquest sistema, ens permet establir major relació amb l'entrevistat i deixar la part de presa d'anotacions pel treball posterior.

El guió s'ha dividit en tres blocs agrupant les preguntes de cadascun dels blocs segons les seves línies generals. En aquest sentit, l'entrevista no ha estat una enquesta directa punt a punt sinó que s'han seguit les directius pautades al guió formulant del preguntes seguint el fil i en el context de la conversa.

El guió següent és el següent:

Bloc 1: sobre l'EEES i la organització de plans d'estudi

Qüestió 1: Quins avantatges/inconvenients trobes a la implantació de l'EEES?

Tot i tractar-se d'una qüestió molt oberta, l'objectiu és obtenir la opinió personal i mirar de fer sortir tant aquelles opinions favorables com aquelles més crítiques. A l'hora, es formula al inici de l'entrevista com a iniciadora de debat i reflexió general sobre el tema, fet que ens permetrà anar lligant les següents qüestions.

Qüestió 2: Quin/s ha/n estat el/s canvi/s més important/s a nivell de planificació dels nous plans d'estudi?

L'objectiu és esbrinar quines diferències han aparegut en comparació amb els antics plans d'estudi i si realment ha representat un canvi significatiu a l'hora de desenvolupar-los.

Qüestió 3: Creus que es tracta d'un canvi significatiu de model educatiu que es veurà reflectit tant de cara als alumnes com als docents?

L'objectiu és valorar si realment estem en un procés de canvi que afecta a tots els col·lectius implicats o senzillament és un canvi estructural a nivell educatiu que no implicarà res als agents finals (alumnes i professors).

Bloc 2: sobre les competències i habilitats

Qüestió 4: Quina importància tenen les competències dins de les noves assignatures?

L'objectiu és esbrinar fins a quin punt el tema de les competències és o no clau a nivell global, és a dir, en els diversos graus que s'imparteixen a l'EUM i, en cas de tenir-ne coneixement, en graus d'altres universitats catalanes.

Qüestió 5: Quines habilitats transversals són les més importants en el context EUM?

L'objectiu és conèixer com s'estructura aquest cas concret d'universitat en procés d'adaptació.

Bloc 3: sobre els docents i la docència

Qüestió 6: Creus que l'EEES implica un canvi de rol pel professorat i en la metodologia docent?

L'objectiu és esbrinar si realment hi ha una transformació pel que fa a la posició merament magistral i si realment la figura del docent també experimenta una transformació o no.

Qüestió 7: Quin paper creus que han de tenir les TIC en aquest procés?

L'objectiu és conèixer què n'esperen com a eina de suport o com a espai base, materials... i, pel perfil de les persones entrevistades, que a l'hora de les seves funcions organitzatives també són o han estat docents, esbrinar quin grau d'implicació hi ha amb les TIC.

Qüestió 8: Creus que apareix o pot aparèixer alguna barrera d'alfabetització digital entre els docents i els estudiants?

L'objectiu és mirar de detectar si pot existir alguna barrera pel que fa a l'ús de les TIC, tant pel perfil dels alumnes com pels propis docents, doncs tot i no vincular l'estudi a aquest aspecte concret, pot ser important veient algunes conclusions de l'Informe Horizon 2008 *“La bretxa entre la percepció de la tecnologia que tenen els estudiants i la que tenen els professors continua creixent. Els estudiants i els professors continuen veient i experimentant la tecnologia d'una manera molt diferent. (...)”*⁴⁰.

Entrevistes en profunditat

Bloc 1: sobre l'EEES i la organització de plans d'estudi

Pel que fa a la visió general sobre l'EEES i l'opinió que desperta aquest nou model educatiu, tots els entrevistats coincideixen en un mateix patró de resposta. En general es veu amb molt entusiasme l'enfocament del nou model, sobretot pel que fa a les premisses que impliquen una major participació i un tracte més directe amb l'alumne. Així, el fet de que s'atorgui més importància a la part pràctica i el tracte personalitzat més directe amb l'alumne, es veu com un aspecte positiu. També es destaca com a positiva la unificació a nivell europeu dels sistemes d'estudis, agilitant la mobilitat i estandarditzant el sistema de qualificació.

D'altra banda, però, apareixen alguns aspectes crítics sobretot pel que fa a la posada en funcionament dels estudis. Els entrevistats coincideixen en el fet de que hi ha una clara manca de recursos de cara a la universitat degut a que les implicacions que comporta augmentar en un any els estudis de primer cycle sumat a l'augment de pràctiques, fa necessari l'augment en la dotació tant de recursos materials com de personal als centres. A l'hora, dos dels tres entrevistats coincideixen en l'ambigüitat d'algun dels principis, com per exemple el fet de tenir com a premissa potenciar el tracte personalitzat, el treball en grups i el debat a l'aula, mentre es continuen formant grups d'estudiants excessivament nombrosos.

“per una banda diu (l'EEES) que cal estar molt més a sobre de l'estudiant, però per una altra costat es continua considerant que les titulacions han de tenir un accés de 80 estudiants i es consideren grups de 80 estudiants (...)” (entrevistat nº 1)

Així, la mateixa conversa portava a seguir argumentant el fet de que per una banda es vol implantar un sistema basat amb l'anglosaxó però per una altra costat es volen mantenir alguns esquemes propis que ho van contradictori. Aquest fet, argumenta l'entrevistat, pot portar a un cert desencís.

⁴⁰ Informe Horizon 2008

“les noves metodologies pretenen que hi hagi menys gent a la classe, i per que hi hagi més gent a la classe vol dir que necessites més professors però, no hi ha més professors.” (entrevistat nº 2)

Un altre element crític coincident als entrevistats, és el fet de que manquen unes directrius clares i concises. Això provoca que s'hagin hagut de prendre actituds autodidactes i que, en alguns casos, la única manera de tirar-ho endavant hagi estat basar-se en la bona voluntat dels implicats en el procés.

Finalment, l'últim dels possibles punts febles esmentats pels enquestats, és el fet de que el sistema pretengui basar-se tant en el paper actiu dels estudiants, un fet que sovint és precisament al contrari.

“molts estudiants no venen a aprendre, vénen a aprovar. Per tant un sistema com el que fèiem abans els hi va molt millor del que fem.” (entrevistat nº 3)

Es destaca també, el fet de que la personalització i el concepte de treball més individualitzat pugui donar més oportunitats i més veu a aquells que de per si són menys participatius. En aquest sentit, es creu que treballar amb grups d'alumnes grans, fa que només siguin visibles els alumnes més extravertits, mentre que el nou sistema permet aprofundir més.

“crec que dóna molta sortida a alumnes que, per exemple, per ells mateixos no són líders o són molt vergonyosos” (entrevistat nº 2)

Pel que fa a la planificació dels plans d'estudis i l'aprovació dels nous graus, destacar que el fet de que l'Escola Universitaria del Maresme fos pionera en adaptar les diplomatures en una prova pilot de l'EEES, provoca que no s'hagi experimentat un canvi substancial a l'hora de preparar els graus. El que sí s'ha introduït és el concepte de competències i el fet de treballar-les per cadascuna de les assignatures i els objectius que es volen assolir.

Es destaca que, en general, ara la planificació d'una assignatura te molt més contingut que abans, doncs cal especificar, a part de la bibliografia i les línees base del temari, quines activitats es duran a terme. Això fa aparèixer una altra crítica al nou model, argumentant que aquests nous plans no sempre s'estan treballant de manera satisfactòria, doncs existeix una incertesa pel que fa a la mida dels grups als que posteriorment s'impartirà la docència, a l'hora que hi ha una manca d'indicacions al respecte de com elaborar-los correctament.

“és un pla d'estudis no només per dir el què farà el professor sinó també per dir com aprendrà l'estudiant” (entrevistat nº 2)

Un altre punt que preocupa a l'hora d'elaborar el contingut de les assignatures i confeccionar plans d'estudi conjunts, és el fet de que l'augment de part pràctica treballat de forma independents pot generar una càrrega per a l'estudiant difícil de suportar. Així, es creu que cal una planificació més transversal que abans i una feina de coordinació important a nivell dels col·lectius docents a l'hora de planificar les assignatures.

Síntesi:

En global doncs, es veu amb bons ulls l'adaptació al nous EEES però apareixen algunes veus crítiques sobretot pel que fa a la posada en pràctica del nou sistema. Mentre que la part teòrica i les línees de base es veuen com a encertades, es detecta una manca en les directrius pel desplegament i l'elaboració dels nous plans d'estudis per part de les institucions, tant pel que fa al personal docent encarregat de preparar els propis plans docents de cada assignatura com pel que fa al personal encarregar de coordinar-los i cohesionar-los.

L'aspecte considerat de més risc, o més incoherent, és el fet de que per una banda aparegui un augment en la durada dels estudis, de 180 crèdits en les diplomatures a 240 crèdits als graus, mentre per una altra banda el nombre de docents sigui el mateix. Pel que fa als recursos materials, també es creu que el nou model, implica la necessitat per part dels centres d'una major dotació de recursos.

Finalment, apareixen altres elements vinculats en la posada en funcionament del sistema que generen desconfiança, com per exemple el valor del rol de l'alumne, les hores de dedicació i la càrrega de treball de les assignatures.

Bloc 2: sobre les competències i habilitats

En línees generals, no sembla que treballar les noves assignatures a nivell de competències, comporti un canvi radical ni en la forma d'enfocar-les ni en el contingut en sí mateix. El que no sembla tampoc una tasca senzilla és l'aplicació d'algunes competències generals en algunes assignatures, es posa l'exemple d'assignatures molt concretes, com per exemple les matemàtiques, on es desenvolupen competències molt específiques. Tot i així, es destaca el fet de que treballar tenint en ment aquestes competències i habilitats, ha fet donar-hi un punt de vista diferent a les matèries més tradicionals.

El treball en grup o la capacitat de síntesi es consideren competències importants en l'entorn EUM, però es destaca especialment la capacitat d'expressar-se i comunicar-se.

“saber comunicar i expressar tot el que aprenen. Penso que és una competència molt important que han de treballar i han d'assolir al llarg de tota la seva vida docent, per que tu pots ser molt bo, però si no saps comunicar...” (entrevistat nº 2)

Es consideren importants, també, aquelles competències vinculades a la gestió de la informació, mentre que d'altres, com l'empatia, el lideratge o la capacitat creativa són exemples d'habilitats molt difícils d'ensenyar, però es treballa sobretot en el fet de detectar qui les té i qui no. Es posa com a exemple una iniciativa que es porta a terme a l'EUM anomenada el CUB⁴¹, una preincubadora que té com a finalitat la detecció d'alumnes que tenen unes determinades competències per tal d'encaminar-los i que les puguin desenvolupar.

En l'anàlisi fet per un dels entrevistats al fet de treballar amb competències, apareixen diversos problemes. El primer, és la dificultat d'avaluar-les, doncs algunes d'elles són molt complicades de treballar. D'altra banda, tot i que s'ha dut a terme una tasca de recerca i treball conjunt amb les empreses i l'entorn EUM per detectar i concretar quines són les competències que cal que hagin assolit els alumnes un cop finalitzats els estudis, encara és molt difícil poder elaborar-ne una llista clara.

“si mires els plans d'estudi de cada universitat, cadascuna en posa unes de diferents. Tots més o menys van per allà mateix però no es posen d'acord.” (entrevistat nº 3)

Aquest doncs, es veu com a un problema a l'hora de que realment es comenci a dur un treball encarat clarament a competències juntament amb el fet de que aquestes es treballin de manera transversal en diferents assignatures de manera que el global permeti assegurar que s'assoleixen.

“s'hauria de fer un esforç per planificar poques i clares quines són les competències que han d'assolir els estudiants, i una vegada les tinguéssim clares, que hi hagués un bon treball en equip per veure com es treballen” (entrevistat nº 3)

⁴¹ <http://www.elcub.cat/>

S'expressa el fet de que és clau que aquestes competències vagin molt alineades a les necessitats que tindran els estudiants a l'hora de treballar i, posteriorment, que es realitzi una bona tasca de coordinació en la manera com treballar-les.

Tal com passava en el primer bloc, una de les impressions que predomina és que el procés està força "verd" en el sentit de que hi ha molt bones intencions i promet ser útil, però que ara per ara, maca veure'n la seva aplicació real i fins a quin punt aquestes premisses prenen forma o es queden en la teoria.

Finalment, es posa de relleu el fet de que tot i estar treballant amb el nou sistema, les pautes són flexibles pel que fa a algunes assignatures, fet que implica que al procés inicial d'aplicació que es durà a terme el curs 2009/2010, encara algunes assignatures segueixin fent ús de sistemes més tradicionals i similars a l'ensenyament impartit a les antigues diplomatures.

Síntesi:

Per una banda, podem dividir en dos la problemàtica detectada a l'hora d'orientar les assignatures cap a l'assoliment de certes competències. En primer lloc, la concreció d'aquestes competències no sempre és el mateix per a col·lectius d'estudiants que cursen estudis afins, provocant un cert desconcert tant des del punt de vista de qui planifica els continguts com des del punt de vista de l'alumne. En segon lloc, cal una major coordinació en l'aplicació d'aquestes competències a les assignatures per tal de garantir que la suma de les habilitats adquirides en cadascuna de les mataries cursades farà que l'alumne les pugui assolir al llarg dels seus estudis.

D'altra banda, destacar el fet de que alguna de les competències es fa molt difícil de qualificar amb els sistemes tradicionals. El fet de poder dur a terme un seguiment dels alumnes en l'assoliment de diverses competències al llarg de tots els seus estudis, pot resultar complex en alguns casos.

Bloc 3: sobre els docents i la docència

Tots els entrevistats coincideixen en que el nou EEES implica un canvi de rol pel que fa al paper del professorat però no tots estan d'acord en atorgar-li la mateixa força. Mentre que algun sector creu que el canvi és radical, algun altre argumenta que no és tant com es vol fer creure i que, de fet, ja hi ha professors que treballen amb metodologies semblants i que no implicarà cap canvi radical en la manera d'ensenyar.

Els qui opinen que el canvi es clar, també el veuen com un augment en la dedicació tot i que hagi de semblar al contrari.

“sembla que tot serà molt fàcil, que el professor tindrà un paper més passiu, però en realitat dóna molta més feina. (...) Ha de preparar moltes més coses tot i que paral·lelament se segueix exigint el mateix.” (entrevistat nº 3)

“hi ha una implicació d'hores molt més important. Ara anar a una classe sense haver-se preparat pràcticament res és impensable, quan abans, si tenies els coneixements que calia dir, anaves, els deies i marxaves. Ara es tracta de planificar amb molta anticipació a cada sessió què és el que faràs, què és el que donaràs (..) i quin és el percentatge i el pes a la nota final.” (entrevistat nº 2)

A l'hora, veuen com a positiu aquest canvi de rol en el sentit de que s'introdueix un canvi en un estament tant poc canviant com és la universitat. Es creu que és bo trencar amb l'estereotip de professor clàssic i en les classes basades en l'explicació magistral del professor i el paper de receptor passiu de l'alumnat.

Es destaca que el pla pilot iniciat a l'EUM fa uns anys, ja ha comportat un canvi de rol progressiu al professor, incorporant el treball a l'aula, fomentant la participació i generant una *feedback* entre el professor i els alumnes.

El que sí que és coincident en ambdues posicions, és el fet de que les TIC hi tenen un paper important en el futur de l'ensenyament. Un exemple n'és la resposta a la pregunta de si les TIC poden tenir un paper important en tot aquest procés:

“Absolutament. Crec que sense això no es podria fer aquest canvi. Sense les noves tecnologies és impensable fer-ho” (entrevistat nº 2)

De la mateixa manera, i només encetar el tema de conversa sobre el paper de les TIC i en concret de les eines social media, l'entrevistat ens posa de manifest l'interés que tenen però el desconeixement que hi ha.

“jo el primer que demanaria, és que tinguéssim formació sobre totes aquestes eines per que no les coneixem. Segurament, podríem utilitzar-les més si les coneguéssim.” (entrevistat nº3)

En general, els tres entrevistats coincideixen i veuen un augment de protagonisme a les TIC en el nou EEES.

“fins ara les TIC han servit per ensenyament semi-presencial i tal, però continuo sent més de la docència ordinària. (...) Ha de ser una eina que s'ha d'adequar molt més a aquesta metodologia (en referència a la docència presencial al marc de l'EEES) però no se com.” (entrevistat n°1)

També aquí hi trobem graus d'entusiasme, en el sentit que algunes veus són més crítiques pel que fa al paper clau que se'ls vol atorgar a les TIC des d'alguns sectors.

“han de tenir un paper més important; més que ara. Ara les TIC han servit bàsicament per un ensenyament semi-presencial, i no tant directament per la docència ordinària. Crec que les TIC han d'anar a l'alça, tot i que crec que tampoc han de tenir un paper tant determinant com els atribueixen.(...) tampoc s'ha de basar, com algú pretén, en que tot s'ha de fer penjat d'un ordinador” (entrevistat n° 1)

Un dels elements a favor que es veuen a l'hora d'augmentar l'ús de les TIC en la docència, és el fet de que els estudiants ja estiguin familiaritzats amb aquest tipus d'eines.

“els alumnes ja venen amb aquest xip a dins, i treballar en un entorn no digital no els cap al cap.”

Seguint el fil d'aquesta conversa, es produeix una afirmació interessant pel que fa a la visió que es te de l'ús de les TIC per part dels alumnes, concretament del que es considera una eina “universal”:

“Són poquíssims els alumnes que no han tocat mai un ordinador (...) tots ho han tocat, si més no per escriure amb un messenger. Per tant, ells es desenvolupen molt bé amb tot això; les eines informàtiques” (entrevistat n° 2)

Tornant al paper de les TIC des del punt de vista del docent, es repeteix la demanda de formació al respecte, doncs mentre que es considera que el seu paper és molt important, també es demana conèixer més acuradament quines són les eines qui hi ha i quines possibilitats tenen.

“m'agradaria molt que algú em digués totes les TIC que hi ha disponibles per a la docència” (entrevistat n° 3)

Es posa de relleu el coneixement de diverses eines però es desconeix com pot ser la seva aplicació concreta en la docència. Així, es creu necessari que es diguin a terme tasques

en aquest sentit per informar i formar al personal docent sobre les diferents possibilitats que hi ha i les experiències a la docència.

“haver-hi hi ha moltes eines, i s'estan utilitzant en molts entorns, però realment, si no es coneixen és molt difícil (...) segurament que tindríem possibilitats de fer moltes coses, si les coneguéssim més.” (entrevistat nº3)

A continuació l'entrevista feia referència a conceptes com la sindicació de continguts mitjançant rss o a l'ús que es fa de l'aulari virtual que hi ha a disposició dels docents a l'EUM basat en el programari lliure Moodle⁴².

Síntesi:

La opinió unànime és que les TIC han de tenir un paper important en el nou escenari educatiu i que no només estem parlant d'entendre-les com a una eina dirigida a la formació no presencial, sinó que cal una integració com a eina de suport als models docents presencials.

Se'n desprèn també, una tranquil·litat en el sentit de que es veu als alumnes molt més preparats per treballar en entorns digitals, fent que no es vegi a les TIC com un impediment sinó com siguin un element integrador que ajudi al procés formatiu de l'alumne.

Pel que fa al coneixement dels docents en aquestes eines, es detecta una manca de coneixement sobre les possibilitats de moltes d'aquestes eines pel que fa a l'aplicació a la docència, però no es veu com a un element crític sinó com a una oportunitat, sempre que estigui acompanyada d'una bona formació orientada a les necessitats dels docents.

⁴² <http://aules.eum.cat>

Conclusions

Pel que fa a les qüestions plantejades a l'inici de l'estudi, trobem que els principals reptes metodològics derivats de Bolonya, tenen lloc des del moment de planificar el pla d'estudis d'un nou programa de Grau, al moment d'elaborar els plans docents de cadascuna de les assignatures fins a arribar a la docència en si mateixa. Així, a les transformacions que s'estan produint hi trobem que hi ha canvis importants:

- A l'elaboració dels plans d'estudi, doncs cal elaborar-los tenint en compte les competències que han d'assolir els estudiants un cop cursades les diferents assignatures dels estudis.
- A l'elaboració dels plans docents de cadascuna de les assignatures, doncs cal realitzar una planificació molt més acurada de les activitats que es duran a terme així com una descripció detallada del sistema d'avaluació.
- A la metodologia docent, doncs moltes assignatures incorporen un major nombre d'hores de treball personal i el professor dedica més temps a la planificació i gestió de les activitats i menys temps a la classe magistral tradicional.

També s'ha posat de manifest que alguna de les premisses no té un impacte tant gran com semblava o té una importància més relativa. Aquestes casos són:

- La concreció i especificitat d'algunes assignatures, el model docent no es veu massa afectat doncs tracta de temes molt específics amb metodologies molt concretes. Aquestes assignatures es veuen poc alterades i no experimenten canvis metodològics.

En aquest sentit, també es detecten algunes mancances per a l'aplicació de Bolonya com que:

- Falten més directrius sobre com elaborar plans docents i com treballar les competències transversals que formen part dels plans d'estudi.
- Manca una estructura coherent pel que fa a la concordança entre directrius i realitat. Un exemple és el fet de que es tendeixi cap al treball personalitzat i en grups reduïts mentre l'accés es segueix regint per grups de 80 estudiants.
- Manquen recursos tant materials com personals per poder dur a terme una bona implantació del nou sistema doncs els docents han de dedicar més hores a la planificació d'activitats i els alumnes han de disposar de més eines de suport.

Pel que fa a l'ús de les TIC a la universitat presencial, trobem que la teoria i la pràctica no van de costat. El paper de les TIC augmenta en l'entorn presencial però s'està lluny de la imatge de l'estudiant al costat de l'altre aprenent únicament a través d'un ordinador. Les relacions presencials, les exposicions en públic i el treball fora de línia, suposen una part important del procés d'aprenentatge.

En la mateixa línia, el fet de que algunes TIC de col·laboració, guanyin pes i puguin ser útils a l'hora d'avaluar en sistemes basats en l'EEES, queda en un segon terme a causa de la manca de formació i de casos d'èxit sobre els que basar-se com a directrius. Notem que en alguns casos ja s'està fent ús de diverses TIC com a eines de suport a la docència presencial, com en el context del cas analitzat a l'estudi, amb l'ús de la plataforma de suport a la docència Moodle⁴³. El pas a l'ús de les TIC com a eina de participació o col·laboració no s'està duent a terme tot i que es considera que pot ser de gran utilitat, doncs en altres camps sí que se li ha vist aplicació. El motiu principal que se li imputa a aquest fet és el desconeixement i la manca de formació al respecte.

Entre els nous reptes que afronta la comunitat docent en aquest nou escenari, es confirma el canvi de metodologia. Des del moment de desenvolupar un pla docent d'una assignatura en la que cal tenir en compte les competències transversals i específiques a assolir al finalitzar una matèria en concret, fins a la necessitat de plasmar de manera concreta i amb força antelació, una planificació d'activitats i un sistema d'avaluació a seguir. Reptes que venen acompanyats per la necessitat de trobar nous sistemes de suport, avaluació i seguiment; necessitats que apunten a les TIC com a element creixent en importància i on el professor ha de ser capaç de bellugar-s'hi amb la mateixa naturalitat amb la que ja ho fan la majoria dels alumnes. Aquests aspectes finals, quedà palès que no seran aplicables al cent per cent de les matèries, doncs l'especificitat d'alguns continguts pot portar a que algunes de les assignatures es mantinguin força al marge del canvi produït al dia a dia de les classes.

Un motiu per explicar els resultats de l'estudi, és el seu reduït abast, tant a nivell d'universitat, doncs el cas pràctic s'ha centrat en un sol centre, com a nivell de perspectiva temporal, doncs la implantació total de Bolonya es preveu pel proper curs acadèmic 2009-2010. També cal tenir en compte el fet de que ens trobem just al mig del procés de transformació del món universitari i estem analitzant uns sistemes metodològics que només s'han experimentat amb proves pilot on no sempre tots els recursos apuntaven en la mateixa direcció. Aquest fet sumat a que les eines *social media* es troben en plena explosió que encara es fa complicat determinar quin serà el seu paper final, ens situa en

⁴³ <http://moodle.org>

un terreny encara molt verge on aprofundir i concloure es fa pràcticament impossible tenint en compte l'abast de l'estudi. Les llums ens indiquen que aquesta és la direcció a seguir, però en un camí encara sense traçar, es fa difícil trobar-hi cap rastre, així que el temps ens dirà si les eines que ara es consideren amb el potencial necessari per resoldre les necessitats del nou model educatiu, seran o no les adequades.

Proposta de línies de futura recerca

Per tal de poder aprofundir més en el paper dels *social media* en l'entorn educatiu presencial, caldria ampliar les accions a fer i deixar passar un temps prou significatiu per poder valorar amb una mínima perspectiva i experiències reals. El fet de que a 2010 ja ens trobem amb el primer curs a totes les universitats catalanes basat en el nou model educatiu, fa que puguem proposar proposen un seguit de propostes d'investigació que poden ajudar a completar l'estudi sobre l'aplicació d'aquestes eines a la docència.

Les propostes poden entendre's com una seqüència d'accions o bé com a accions dutes a terme en paral·lel o de forma asíncrona.

Proposta 1. Anàlisi global i formació al professorat

L'objectiu principal és el de formar als docents sobre les eines necessàries per dur a terme certes activitats de participació i col·laboració tenint en compte els coneixements i les habilitats més adequades a partir d'un treball conjunt entre professorat i alumnat.

Les accions a fer podrien ser:

- Focus grup amb estudiants i professors per trobar què, a partir de les pautes formatives, els alumnes i professors puguin trobar un espai òptim per desenvolupar, seguir i avaluar certes habilitats.
- Formació específica als docents pel que fa a les eines considerades més oportunes i com treure'n el millor rendiment a nivell d'indicadors i sistemes d'avaluació.

Proposta 2. Aplicació en un cas real

L'objectiu és comprovar realment com es desenvolupa una assignatura en la que algunes de les competències a assolir es duen a terme usant les TIC.

Accions a fer podrien anar condicionades per la matèria en si i per la planificació duta a terme. Així, podrien ser:

- Anàlisi de les activitats previstes pel docent i adaptació de les més susceptibles de ser realitzades mitjançant les TIC.
- Elaboració d'activitats noves pensades per dur-les a terme mitjançant les TIC.

Proposta 3. Treballs transversals per competències entre assignatures

L'objectiu és usar les eines *social media* com a element transversal i vertebrador en certes competències. El motiu és tornar a unir aquelles competències transversals que per la tipologia estructurada en assignatures dels plans d'estudis, es treballen de forma

separada quan tracten d'habilitats comunes. D'aquesta manera, el que es du a terme amb el treball de diferents assignatures, es segueix i s'avalua de forma conjunta a nivell de competència.

Les accions a fer es poden basar en:

- Focus grups entre els diversos docents de les matèries implicades en una competència transversal per tal de definir els punts d'unió i una metodologia de treball comuna.

Qualsevol de les tres propostes poden resultar interessants pel seu esperit integrador entre les eines *social media* i el model metodològic tradicional. Tot i així, la tercera proposta resulta especialment interessant pel fet de que, a banda de buscar nous sistemes de seguiment per a cada assignatura, s'augmenta la importància vertebradora de les competències transversals fent que siguin l'eix real sobre el que les diferents matèries hi treballen; és a dir: establir el mitjà més adequat per tal de que la col·laboració de diferents assignatures permetin desenvolupar una competència (o varies) en concret.

Referències

Bibliografia

Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y la Acreditacion (2003) "Programa de Convergencia Europea - El credito Europeo"

The New Media Consortium (2008) "L'Informe Horizon 2008"

Jones, S. & Faura, R. (2003). CiberSociedad 2.0: Una visita a la comunidad y la comunicación por ordenador. Barcelona. UOC

Bateman Driskell, R. & Lyon, L. (2002) "Are Virtual Communities True Communities? Examining the Environments and Elements of Community." City & Community, Vol 1 (4): 373?390.

Mesures descrites per: Donath, J. (1999) "Identidad y engaño en la comunidad virtual". A Smith, M.A. & Kollock, P. (edt.) (1999) Comunidades en el ciberespacio. Barcelona: Editorial UOC, 2003.

Nettleton, S; Pleace, N.; Burrows, R. & Muncer, S. (2002) "La realidad del apoyo social virtual". A Woolgar, S. (edt.) (2002) ¿Sociedad virtual? Tecnología, 'cibérbole', realidad. Barcelona: Ediuoc, 2005.

Universitat Pompeu Fabra "Memoria para la solicitud de verificación de títulos oficiales, Universidad. Grado en Empresa, Curso de implantación: 2009/2010"

S. J. Taylor; R. Bogdan. (1987) "La entrevista en profundidad". Introducción a los métodos cualitativos de investigación. Barcelona: Paidós.

Silverman, D. (1993) "Beginning Research". Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. Londres: Sage Publications.

Webgrafia

Universitat Pompeu Fabra [en linea] "L'EEES i tu"
<<http://www.upf.edu/bolonya/eesitu.htm> > [accés 25-06-09]

Ministerio de educación [en linea] “Què és Bolonia”

<<http://www.queesbolonia.es/>> [accés 25-06-09]

Universitat Oberta de Catalunya “Espai de Bolonya (EEES) [en linea]

<http://www.uoc.edu/portal/catala/la_universitat/eees/index.html > [accés 25-06-09]

Assemblees d'estudiants de Secundaria [en linea]

<<http://aes-assemblees.blogspot.com/> > [accés 29-05-09]

New Media Literacies [en linea] < <http://newmedialiteracies.org/> > [accés 25-06-09]

Tíscar, Lara (2009) “El papel de la Universidad en la construcción de su identidad digital”

<<http://rusc.uoc.edu/ojs/index.php/rusc/article/view/25> > [accés 25-06-09]

Entrevista Howard Rheingold a la UOC (juliol de 2006) [en linea]

<<http://www.uoc.edu/artnodes/esp/art/rheingold.html> > [accés 25-06-09]

Twitter.edu: 100 Excellent, Educational Twitter Feeds (2009) [en linea]

<<http://www.bachelorsdegreeonline.com/blog/2009/twitteredu-100-excellent-educational-twitter-feeds/> > [accés 25-06-09]

El País (2009) “Desnudos en las redes sociales”

<http://www.elpais.com/articulo/sociedad/Desnudos/redes/sociales/elpepisoc/20090103elpepisoc_2/Tes > [accés 25-06-09]

How tags exploit the self-interest of individuals to organize the Web for everyone. [en linea] <<http://www.technologyreview.com/TR35/Profile.aspx?TRID=432>> [accés 25-06-09]

IN3 “Projecte Internet a Catalunya”

<http://www.uoc.edu/in3/pic/cat/societat_xarxa/informe.html > [accés 25-06-09]

Bryan Alexander (2006) “Web 2.0, A New Wave of Innovation for Teaching and Learning”

<<http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ERM0621.pdf> > [accés 25-06-09]

Lévy, Pierre (2004) “Inteligencia Colectiva, por una antropología del Ciberespacio”.
Traduït al Castellà

<<http://inteligenciacolectiva.bvsalud.org/public/documents/pdf/es/inteligenciaColectiva.pdf>>
[accés 25-06-09]